

DOI 10.36074/grail-of-science.17.04.2026.081

ТРАНСГУМАНІЗМ ЯК ПРОЄКТ НОВОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Пилипенко Світлана Павлівна

канд. філос. наук

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

ПВНЗ «Київський медичний університет», Україна

Анотація. У статті здійснюється комплексний філософський аналіз трансгуманізму як інтелектуального та соціокультурного феномену, що пропонує радикальну ревізію традиційних уявлень про антропологічну сутність. Автор фокусує увагу на онтологічних зміщеннях у розумінні людського буття, які виникають внаслідок стрімкої конвергенції високих технологій та біологічних структур. У роботі детально розглядається концептуальна фігура «постлюдини», яка виступає не просто як футурологічний прогноз, а як новий орієнтир для сучасної цивілізації, що прагне виходу за межі видової обмеженості. Дослідження базується на ретроспективному аналізі ідейної спадщини: від класичних гуманістичних ідеалів епохи Відродження та Просвітництва до сучасних постгуманістичних візій, де людина перестає бути вінцем творіння і стає перехідною ланкою еволюційного процесу. Встановлено, що трансгуманістичний дискурс пройшов складний шлях внутрішньої диференціації, поступово трансформувавшись із футурологічних припущень у розгалужену, мультидисциплінарну систему знань. Ця система інтегрує досягнення когнітивістики, генетики, робототехніки та нанотехнологій, створюючи передумови для формування принципово нової парадигми у межах філософської антропології. Доведено, що в сучасних умовах людська природа втрачає ознаки статичної та незмінної субстанції. Натомість вона інтерпретується як динамічний, пластичний об'єкт, що підлягає цілеспрямованому технічному конструюванню та оптимізації. У статті також порушується критично важливе питання про етичні межі такого втручання, аналізуються ризики втрати ідентичності та девальвації гуманістичних цінностей у гонитві за технологічною досконалістю.

Ключові слова: трансгуманізм; постлюдина; філософська антропологія; людська природа; людська ідентичність; біотехнології.

Актуальність даної теми зумовлена радикальними трансформаціями, яких зазнає сучасна цивілізація під впливом безпрецедентного науково-технологічного прогресу. Традиційна філософська антропологія, яка століттями виходила з постулату про незмінність людської природи, сьогодні опинилася перед обличчям серйозної кризи. Поява трансгуманізму як інтелектуального та культурного руху ознаменувала перехід від пасивного споглядання людської сутності до її активного технологічного конструювання. Трансгуманізм претендує на роль спадкоємця класичного гуманізму, проте його прагнення до «постлюдського» стану вимагає ретельної критичної експертизи. Аналіз

трансгуманізму як проекту нової філософської антропології дає змогу зрозуміти, куди спрямований вектор людської еволюції та чи готові ми до радикальної зміни своєї ідентичності.

Проблематика трансгуманізму активно розробляється у сучасній філософії, соціальній теорії та міждисциплінарних дослідженнях. У науковій літературі можна виокремити кілька ключових напрямів і груп дослідників. Передусім варто відзначити засновників і класиків трансгуманістичної думки. Одним із центральних теоретиків є Нік Бостром, який розробив концепцію постлюдини, проблеми технологічного вдосконалення та ризиків штучного інтелекту. Важливу роль відіграє також Макс Мор, який сформулював основні принципи екстропіанства як ідеологічної основи трансгуманізму. Серед сучасних дослідників варто також назвати Франческу Феррандо, яка розглядає трансгуманізм у ширшому контексті постгуманізму, а також Юліана Гакслі, який ще у XX столітті ввів сам термін «transhumanism». Другий блок становлять критичні та аналітичні дослідження. Тут важливими є роботи Френсіса Фукуями, який розглядає трансгуманізм як одну з найбільш небезпечних ідеологій сучасності (зокрема у контексті біотехнологій). Також значний внесок зробили дослідники філософії техніки та інформації, які аналізують трансформацію людини під впливом цифрових технологій (Реймонд Курцвейл). В українському філософському дискурсі проблематика трансгуманізму розгортається на перетині антропології, етики та футурології. Зокрема, у працях О. Добродум та О. Кивлюк трансгуманізм постає як нова парадигма цивілізаційного розвитку, зумовлена технологічною сингулярністю. Питання радикального продовження життя та подолання біологічних меж за допомогою кріоніки та біотехнологій детально аналізуються у розвідках П. Нестеренка. Водночас етико-правовий аспект технологічного втручання в людську природу стає предметом критичного аналізу в роботах дослідників, що вивчають трансформацію прав людини в епоху постгуманізму (наприклад, праці О. Гончарової). Більшість дослідників сходяться на думці, що сьогодні трансгуманізм функціонує як усталена метакультурна парадигма, яка передбачає технологічний розвиток людства через формування нового типу людини.

Мета дослідження: розкрити сутність трансгуманізму як цілісного проекту нової філософської антропології, проаналізувати його концептуальні зв'язки з класичною традицією та виявити основні антропологічні ризики технічної трансформації людини.

Постіндустріальна, або інформаційна, стадія розвитку суспільства характеризується глибокими змінами, що охоплюють практично всі виміри людського існування. Цифрові технології, обчислювальні системи та телекомунікаційні мережі перетворилися на базові елементи повсякденного життя сучасної людини. Інтенсивний науково-технічний розвиток, який особливо прискорився з другої половини XX століття, значно розширив людські можливості: сприяв задоволенню базових потреб, підвищив рівень комфорту життя та позитивно вплинув як на його якість (збереження фізичних, когнітивних і соціокультурних характеристик), так і на тривалість. Апогеєм цих процесів стало створення високотехнологічних рішень, спрямованих на заміщення або вдосконалення елементів людського організму, що відкриває

перспективу суттєвого посилення тілесних можливостей. Це беззаперечно засвідчує досягнення природничих наук, ефективність яких не підлягає сумніву. Водночас самі ці науки залишаються нейтральними щодо оцінки допустимості застосування таких технологій. Питання щодо оцінки можливих наслідків цього прогресу вимагає виваженого аналізу з позицій філософської антропології, етики, аксіології.

Класична філософська антропологія (Макс Шелер, Гельмут Плеснер) виходила з ідеї людини як біосоціальної істоти з відносно стабільною природою, однак сучасні технології ставлять під сумнів цю установку. Виникає питання: чи залишається людина людиною в умовах радикального технологічного втручання?

Виняткового значення набуває трансгуманістична концепція, оскільки вона виступає фундаментальною теоретичною базою для проектування майбутньої структури глобального соціуму. Трансгуманізм можна визначити як раціонально обґрунтований світогляд, що спирається на аналіз досягнень і перспектив науки та визнає можливість і доцільність радикального перетворення людини за допомогою новітніх технологій. Його метою є подолання страждання, старіння і смерті, а також суттєве розширення фізичних, інтелектуальних і психічних можливостей індивіда. Водночас трансгуманізм виступає не лише як теоретична концепція, але й як міжнародний суспільний рух, що користується популярністю, зокрема серед молоді, і орієнтований на підтримку науково-технічного прогресу та ідеї безперервного вдосконалення як окремої людини, так і людства загалом.

Звернення до історії становлення цієї концепції дозволяє побачити, що прагнення до вдосконалення людської природи, розширення можливостей тіла і духу супроводжує філософську думку протягом усього її розвитку. У міфологічних, релігійних та ранніх філософських уявленнях досконалість людини здебільшого пов'язувалася з трансцендентною реальністю, наприклад, у вченні Платон про світ ейдосів або у концепції «граду Божого» Аврелія Августина.

Водночас в епоху Відродження відбувається суттєвий зсув у розумінні людини: утверджуються ідеї гуманізму й антропоцентризму, відповідно до яких людина починає мислитися як активний творець власного життя. Подальший розвиток цих уявлень у Новий час, зокрема спроби моделювання людської діяльності через механічні системи, закладає передумови для формування трансгуманістичних ідей. У цьому контексті показовими є погляди Жюльєна Офре де Ламетрі, який розглядав людину як своєрідний механізм.

Трансгуманістична теорія знаходить свої витоки у філософії Ф. Ніцше, хоча останній спирався на ідею духовного та вольового самоподолання, а не на технологічне втручання. Для Ніцше еволюція до «вищого типу» була питанням духу та особистих талантів. Водночас сучасний дискурс переносить цю проблематику в площину техногенного вдосконалення, де постлюдина розглядається як суб'єкт, що подолав власну вразливість за допомогою науки. У цьому сенсі трансгуманізм виступає як радикальна традиція, що легітимізує технічну модифікацію людського єства як ключовий засіб досягнення нової якості буття.

Концепція постлюдини є центральною для трансгуманізму. Вона передбачає істоту, що виходить за межі біологічних обмежень — у тривалості життя, інтелекті та емоційних можливостях. У цьому контексті важливо відрізнити трансгуманізм від постгуманізму. Якщо постгуманізм відмовляється від антропоцентризму, то трансгуманізм, навпаки, прагне посилити людські можливості. Отже, постлюдина виступає не лише як майбутній стан, але як нова антропологічна парадигма. Трансгуманізм радикально змінює онтологію людини. Якщо раніше людське буття визначалося природними характеристиками, то тепер воно стає результатом технологічного конструювання. Це означає, що межа між природним і штучним поступово стирається. Людина перестає бути виключно біологічною істотою і перетворюється на гібрид біологічного та технічного. Це гіпотетична істота, чий інтелектуальні, фізичні та психологічні здібності настільки перевершують людські, що вона вже не може бути класифікована як *Homo sapiens*. Отже, йдеться про можливу появу якісно нового біологічного типу людини з істотно розширеними когнітивними й фізичними характеристиками. Представники трансгуманізму пов'язують досягнення такого стану з активним застосуванням біотехнологій та інших інноваційних рішень, спрямованих на подолання обмежень людського організму, зокрема у сфері здоров'я та інтелектуального розвитку. У цьому контексті трансгуманізм передбачає системне вдосконалення фізичних і розумових здібностей людини у тісному взаємозв'язку з розвитком інформаційних і технічних систем, що формують нову якість людського існування.

Сучасна антропологічна модель трансгуманізму базується на конвергенції чотирьох сфер: нанотехнології (маніпуляція матерією на атомарному рівні); біотехнології (генна інженерія, регенеративна медицина); штучний інтелект, нейроінтерфейси; когнітивістика (вивчення та моделювання процесів мислення). Ця конвергенція дозволяє розглядати людське тіло не як «храм духу» чи сталу біологічну даність, а як «біологічний субстрат», що підлягає оптимізації та модернізації.

Тут можна зазначити наступні ключові вектори трансформації:

1. *Радикальне продовження життя*, боротьба зі старінням як з хворобою. Кінцевою метою є досягнення «технологічного безсмертя».
2. *Когнітивне підсилення*, використання ноотропів та нейроімплантів для розширення пам'яті та швидкості мислення.
3. *Афективний контроль*, можливість керувати емоційним станом, усуваючи страждання та депресію.
4. *Завантаження свідомості*, гіпотетичний перехід свідомості з біологічного мозку на цифровий носій.

У класичній етиці Іммануїла Канта автономія означає здатність суб'єкта бути самозаконодавцем. Однак трансгуманістичний проєкт підмінює автономію функціональною ефективністю. Аргумент тут можна сформулювати так: якщо людські когнітивні та емоційні стани підлягають зовнішній модифікації, то джерело нормативності зміщується від суб'єкта до технологічної системи, отже, автономія як самозаконодавство підринається. Таким чином, трансгуманізм містить внутрішню суперечність: він декларує розширення свободи, але фактично може призводити до її ерозії.

З позицій аналітичної філософії (зокрема теорій особистісної ідентичності) виникає питання: чи зберігається тотожність особи при радикальних модифікаціях? Якщо прийняти, що особистість визначається психологічною або нейронною безперервністю, тоді глибокі втручання (наприклад, нейроімпланти або цифрове копіювання свідомості) ставлять під сумнів саму можливість цієї безперервності. Звідси випливає дилема: або постлюдина — це та сама особа, але тоді ми маємо радикально розширити поняття ідентичності; або це нова істота, і тоді трансгуманізм не вдосконалює людину, а замінює її.

Концепція постлюдини містить приховану апорію. З одного боку, вона мислиться як продовження людини; з іншого — як її подолання. Це можна сформулювати у вигляді логічної напруги: якщо постлюдина зберігає людську сутність — вона не є «пост»; якщо вона її втрачає — вона вже не людина. Отже, поняття постлюдини є концептуально нестабільним і потребує додаткового обґрунтування.

У межах біоетики трансгуманізм стикається з класичною проблемою межі між терапією і вдосконаленням. Однак більш фундаментальною є проблема біополітичного контролю. Якщо технології вдосконалення стають доступними нерівномірно, виникає нова форма стратифікації — не просто соціальна, а онтологічна (поділ на «покращених» і «непокращених»). Це означає, що трансгуманізм може трансформувати не лише індивіда, а й саму структуру суспільства.

Трансгуманізм як проєкт викликає серйозні занепокоєння серед представників традиційної філософії (Ф. Фукуяма, Ю. Габермас). Одним з таких аргументів є втрата людської сутності. Якщо ми приберемо страждання, смертність та біологічну вразливість, чи залишиться в нас те, що робить нас людьми? Екзистенційний вимір проблеми полягає в тому, що смерть у класичній філософії була «горизонтом буття», який надавав життю сенсу. Усунення цього горизонту може призвести до глобальної кризи сенсопокладання.

Людську гідність Ф. Фукуяма називає своєрідним фактором “X”, оскільки її дуже важко визначити, але в тому, що вона є, сходяться всі, включно з найзапеклішими матеріалістами. Зрештою, він визначає її як складну взаємодію таких суто людських якостей, як здатність робити моральний вибір, наявність розуму і широкої гами емоцій. Задля збереження цієї гідності Фукуяма пропонує встановити контроль над біотехнологіями, які можуть спричинити зміни в людській природі, а відтак – “... мати потенційно зловісні наслідки для ліберальної демократії і самої природи політики” [2, с. 10].

Наступним аргументом критиків є соціальна сегрегація, а саме: виникнення прірви між «технологічною елітою» (покращеними людьми) та «немодернізованим» населенням. Трансгуманісти пропонують принцип морфологічної свободи — право індивіда самостійно змінювати своє тіло та геном. Проте це вступає в конфлікт з концепцією людської гідності як даності. Юрген Габермас застерігає, що втручання у зародкову лінію може змінити взаємні моральні стосунки між поколіннями, створивши асиметрію між «проектувальником» і «спроектованим» [1, с. 21].

Проблема ідентичності також є серед основних аргументів критиків: чи буде цифрова копія свідомості тією ж самою особистістю, чи лише симуляцією?

Попри свій інноваційний характер, трансгуманізм значною мірою успадковує ідеї Просвітництва — віру в прогрес, раціональність і контроль над природою. Як зазначається в дослідженнях, трансгуманізм є своєрідним продовженням гуманізму, а не його запереченням. Це дозволяє розглядати його як модернізований гуманістичний проєкт, що, однак, стикається з новими ризиками. Позитивний бік і певний привід для оптимізму можна побачити в тому, що “постлюдське” являє собою радісну перспективу виходу з деяких старих рамок і відкриття нових напрямків думки про те, що значить бути людиною” [3, с. 369].

Отже, трансгуманізм є не лише технологічною ідеологією, а й повноцінним філософським проєктом, який трансформує уявлення про людину. Його можна розглядати як один із ключових напрямів розвитку сучасної філософії. Він формує нову модель антропології, в якій людина розглядається як відкрита система, здатна до необмеженої модифікації. Водночас цей проєкт породжує фундаментальні онтологічні та етичні питання, що потребують подальшого осмислення. Таким чином, трансгуманізм постає як глобальний виклик, що вимагає від філософської думки не лише опису нових технологічних можливостей, а й глибокого переосмислення самого поняття «людського» в епоху прийдешньої технологічної сингулярності.

Список використаних джерел:

- [1] Юр'єн Габермас. (2003). The Future of Human Nature. Cambridge: Polity Press.
- [2] Fukuyama, F. (2002). Our posthuman future: Consequences of the biotechnology revolution. New York: Farrar, Straus and Giroux; Oxford University Press.
- [3] Хейлз, Н. К. (2013). Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформації (Є. Марічев, пер.). Ніка-Центр.

TRANSHUMANISM AS A PROJECT OF A NEW PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY

Svitlana Pylypenko

Ph.D. in Philosophical Sciences

Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines

Kyiv Medical University, Ukraine

Summary. In the presented scientific research, a comprehensive philosophical analysis of transhumanism is carried out as an intellectual and socio-cultural phenomenon that proposes a radical revision of traditional ideas about the anthropological essence. The author focuses on the ontological shifts in the understanding of human being that arise as a result of the rapid convergence of high technologies and biological structures. The work considers in detail the conceptual figure of the "posthuman", which acts not merely as a futurological forecast, but as a new guideline for modern civilization that seeks to go beyond the limits of species limitations. The research is based on a retrospective analysis of the ideological heritage: from classical humanistic ideals of the Renaissance and the Enlightenment to modern posthumanist visions, where man ceases to be the crown of creation and becomes a transitional link in the evolutionary process. It is established that the transhumanist discourse has undergone a complex path of internal

differentiation, gradually transforming from marginal futurological assumptions into a branched, multidisciplinary system of knowledge. This system integrates the achievements of cognitive science, genetics, robotics, and nanotechnology, creating the prerequisites for the formation of a fundamentally new paradigm within the framework of philosophical anthropology. The author reasonably proves that in modern conditions human nature loses the signs of a static and unchanging substance. Instead, it is interpreted as a dynamic, plastic object subject to purposeful technical construction and optimization. The article also raises the critically important question of the ethical boundaries of such intervention, analyzing the risks of identity loss and the devaluation of humanistic values in the pursuit of technological excellence.

Keywords: Transhumanism; Posthuman; Philosophical anthropology; Human nature; Human identity; Biotechnology.

Дата публікації: 17.04.2026

Дата першого надходження до видання: 00.03.2026

Дата прийняття до друку після рецензування: 00.04.2026